

סוגיה ה: קריאת מגילה בלילה וביום

*

רקע

הגמ' אומרת שקוראים את המגילה ביום ובלילה, המשנה מזכירה את החיוב ביום ואינה מזכירה את חיוב מגילה בלילה, השמטת החיוב בלילה דורשת הסבר.

מקורות

א. ד. "ואריב"ל חייב אדם לקרות את המגילה בלילה... לעולם אודך"

כ. משנה

כ: משנה

ב. תוס' ד"ה חייב

רי"ף ב: באלפס, "וא"ר יהושע בן לוי חייב אדם לקרות.. ולא דומיה ליי"

רא"ש סי' ו, "..." מ"מ לא מיתוקם הכי"

רמב"ם הל' מגילה פ"א ה"ג

ג. שו"ע סי' תרפז סע' א ומשנה ברורה [בעיקר: ס"ק ג-ה]

סי' תרצב סע' א ומשנה ברורה [בעיקר: ס"ק א]

הסבר הסוגיה

"ואמר רבי יהושע בן לוי חייב אדם לקרות את המגילה בלילה ולשנותה ביום".

[גמ' ה.].

המשנה מתייחסת פעמיים לזמן קריאת מגילה, ובשני המקומות מוזכר יום ולא מוזכר לילה. המשנה [כ.]: אומרת: "אין קורין את המגילה... עד שתנץ החמה וכולן שעשו משעלה עמוד השחר כשר". המשנה מגדירה את זמן קריאת מגילה בבקר ואינה מתייחסת לזמן קריאת מגילה בלילה. במשנה הבאה [כ.]: נאמר: "כל היום כשר לקריאת מגילה... כל הלילה כשר לקצירת העומר ולהקטר חלבים ואברים", המשנה אומרת שכל היום כשר לקריאת מגילה, ואינה אומרת שכל הלילה כשר לקריאת מגילה של לילה. דין קריאת מגילה בלילה מתחדש בדברי רבי יהושע בן לוי.

העובדה שדין קריאת מגילה בלילה אינה מוזכרת במשנה גרמה לרבינו תם [ברא"ש סי' ו. תוס' ד"ה חייב מביא שיטה זו בשם ר"ן לחדש, שדין קריאת מגילה בלילה שונה מדין קריאת מגילה ביום. עיקר זמן קריאת מגילה ביום, ככל מצוות פורים הנוהגות ביום ואינם נוהגות בלילה, וקריאת מגילה בלילה אינה חלק ממצוות היום, אלא דין בפני עצמו.

מהות מצות קריאת מגילה בלילה עולה משני הפסוקים שהגמ' מביאה לדין זה. קריאת מגילה בלילה נלמדת מ"לילה ולא דומיה ליי", ומ"ולא ידום". קריאת מגילה בלילה אינה

קיום של מצוות היום, אלא קיום של "לא ידום", אין אנו יכולים לשתוק אלא חובה עלינו להודות ולשבח להקב"ה על הנסים שעשה עמנו.

רבינו תם סובר שלהבנה זו במהות מצות קריאת מגילה בלילה יש נפקא מינה למעשה, ולדעתו שכשם שמברכים שהחיינו לפני הקריאה בלילה כך חוזרים ומברכים שהחיינו לפני קריאה מגילה ביום. בלילה מברכים שהחיינו על מצות "לא ידום", וביום מברכים שהחיינו על קיום מצות היום.

הרמב"ם [הל' מגילה פ"א ה"ג] חולק על רבינו תם ולדעתו מברכים שהחיינו בלילה בלבד, ואין מברכים ביום. את שיטת הרמב"ם ניתן להבין באחת משתי דרכים:

א. הרמב"ם חולק על רבינו תם, וסובר שאין הבדל בין הקריאה של לילה לבין הקריאה של יום.

ב. הרמב"ם מסכים עם הבנתו של רבינו תם, אבל לדעתו אין להבנה זו נפקא מינה בכרכת שהחיינו. מברכים שהחיינו על מצוה מתחדשת, ואין מברכים שהחיינו על קיום חדש, כיוון שהקריאה שביום אינה מצוה חדשה, אלא רק יש בה קיום חדש, אין מברכים עליה שהחיינו.

הריטב"א [ד"ה ואריב"ל חייב אדם] מוסיף, שהדין המובא בגמ' שמגילה שלא בזמנה קוראים אותה רק בציבור, מתייחס ליום בלבד, אבל בלילה קוראים אותה אף ביחיד. את מצות היום קוראים בעשרה כדי לפרסם את הנס, אבל מצות "ולא ידום" היא מצוה אישית, ואין בה חיוב של ציבור.

סיכום

המשנה אומרת שקוראים מגילה ביום, ורבי יהושע בן לוי אומר שקוראים מגילה גם בלילה. רבינו תם סובר שחיוב קריאת מגילה בלילה שונה מהחיוב ביום, ולכן מברכים ברכת שהחיינו גם על הקריאה של היום.

הלכה

השו"ע [סי' תרצב סע' א] פוסק שקוראים את המגילה בלילה וביום ומברכים שהחיינו רק בלילה. הרמ"א פוסק שמברכים ברכת שהחיינו גם ביום. המשנה ברורה [סק"א] מוסיף שנכון לברך בכרכת שהחיינו ביום על משלוח מנות וסעודת פורים, שהן מצוות היום.